
Književna poročila

Pa dok biesni bas i violina,
 Niko ne zna — skandal i blamaža! —
 Da pod suknjom neko skriva — — paža.

Ali «*Erotica biblion*» o grofu Mirabeauju, ki med prekucijo ljubi markizo:

Pa kako nije ljubiti mogo,
 On uze kantarida mnogo
 I muha ga je ubila.

Ali «*Prkos*» o plesaču Marciju, ki se za deblo privezan roga Bogu tekmeču:

No ja što mogu, Bog tek može htjeti,
 Jer sve da hoće, ne može umrieti
 I kao smrtnik sebe ubiti.

Pevец Petra Kerempuha (Trebušnika) se je dal zavesti do kabaretske popevke «*Krinolina*». Pa tega mu ne bi toliko zameril kot prepogosto zagrebško žlobudravščino: budem crko kao štene, kad vam bude fad, pumpati, krepati, fopati, šopati, dijetenklasni purgar, fater, frajle su bezect, blauštrumpf. Posiljene so tvorbe: Nietzschejev bogomrak, Bogomajka i. dr. Vso to navlako naj bi bil posvetil drju. Pišti Posiloviću namestu lepega soneta «*Bjesomučnik*». A. D.

Dragutin M. Domjanić, Izabrane Pjesme. Zagreb 1924. Redovno izdanje Matice Hrvatske za g. 1922. Str. 184.

Vazda sam maštao, odviše snivao,
 Života ni mladosti nisam uživao,
 Pa sva moja mladost pjesme su te.

(Iz epiloga k prvom izdanju pjesama.)

Izbor vsebuje blizu sto zgledov in 55 strani uvoda, kjer VI. Lunaček pregledno podaje razvoj Domjanićeve osebnosti... Vse do zadnjih desetletij minulega veka se je od književnikov zahtevalo dejstvovanje v idealističnem ilirskem zmislu, ki ga je v politiki zasledoval dr. A. Starčević, v poeziji pa A. Šenoa, avtor nacionalistične budnice «*Budi svoj*», brezobzirno zametajoč naturalizem kot plod modernega znanstvenega, torej mednarodnega pozitivizma. Gjuro Arnold je po njem podedoval svoj lirizem in ilirizem, nič manj nego tipični zlagatelj domorodnih davorij A. Harambašić. Ko je vlada po macchiavellističnih načelih pristiskala najjače, se je število pravih hrvatskih rodoljubov silno zmanjšalo, meje književnosti pa so se zožile bolj nego kdaj. V tej dobi se je pojavila moderna s svojim individualizmom in z njo med prvimi Domjanić.

Dotlej se je pesnik smel ločiti od ljudskih množic edino v svojem razmerju napram ženi, t. j. v sili svojega temperamenta. Naš naslovnik, aristokrat v polnem obsegu, zavrača naturalizem in okus občinstva v imenu svojih prednikov. Čutljiva, ponosna narava, pripravljena vsekdar na največjo žrtev, mu sicer brani, da bi bil sebičen egoist, a ker veruje v neko posebno življenje, samo njemu lastno, je postal samotarski egotist. Da mu je telo tolikanj zdravo kakor Mažuraniću ali Jakšiću, bi bil gotov tekmeč Fr. Nietzscheju. Tako pa je fizično šibki bard enak neki sili, ki se čuti nekod iz daljine nalik ultravioletnim žarkom. Že v njegovih prvencih «*Pelinovo cvijeće*» brni schopenhauerski pesimistični prizvok, različen od puhle črnoglednosti prejšnjega pokolenja, ki si banalno želi umreti. Domjanić hoče živeti, vendar po svoje, ker običajno življenje mu je zgolj podoba bednega umiranja, smrt pa:

I što je smrt?! To čovjek uvijek pita,
 Tek pregršt zemlje, odgovor je nj'em.

Knjževna poročila

Zar u tom blatu sva je svrha skrta?
Ni to ne mogu ja da vjerujem.

V polovici 90ih let je priobčil granese «Ridi pagliaccio!», motiv iz Mendésove drame «La femme de Tabarin», populariziran po Leoncavallovi operi. Čitatelci so občutili vsebino kot zasnovo. Ne Nikolić, ne Vidrić ništa ob svojem nastopu napravila tolikšnega vtika. Domjanićeve pesmi in Bukovčevi portreti so utrkli pot moderni. Svojemu vzoru aicer ni odredil jasnih meja, znajoč, da življenje nikdar ne more biti eno drugemu enako, vendar verjame «u zadnje spoznaje duboki mir» (Confiteor). A ker je človek s petimi čutili, ga včasih zamami užitek:

Ja hoću živjet, makar tren,
Pa makar zato mrijet, Carmen!

Takšnih želj ni pred hrvatsko moderno in po njej še nihče krepkeje izrazil. Medtem ko so se mu rojaki razumniki v svojem pesimizmu, ki so ga oblasti vedno rade podpirale, vdajali živočnim nasladam, je moral naš anahoret opetovano priznati:

Već mi dočužilo stradat u čamu i prijegoru nijemu,
Dok se naužili drugi, a ja sam tek čezno, a česnu?!

Tako v dvovrstičnicah «Život» in slično se izpoveduje v kriticah «Hitro bih»:

Sreem sam uvijek ostao dijete.

V osamelosti si je bolj in bolj širil svetovni nazor. Medtem ko hrvatsko pismenstvo vse do pred nekaj leti vobče ne pozna religiozne note, najdeš večkrat pri Domjaniću neupirno vprašanje: kaj je naš namen?

Naslednjo stopnjo v njegovem razvitku bi lahko nazvali beg v rokoko in barok, kamor se je o priliki zatekal tudi Matoš. Tu se je zamikal v obiteljsko tradicijo iz slavnega 18. veka, ko so mu plemeniti predniki uživali lepe čase na rodnem posestvu v Krčah. Vodi ga njegova «goepodska volja».

Počinem rado uz žubor fontana,
Mlade markize i parkovi drevni
Draži su meni od kramara novih,
Draži neg život taj grubi i dnevni.

Mnogi pesnemovalci so ga krivo razumeli, pevajoč o groficah, o grajskih vrtovih in smrečjih, koder so se razprostrale same šume in krulile svinjske črede, kar je moralo seveda smešno delovati.

Slabokrvni sanjač se je odrekel strastem in slastem, zato je njegova poznejša erotika povsem poduševljena. Ta potera je napravila iz njega edinega dekadenta v hrvatski moderni. Dovedla ga je tudi v budhizem:

Al duša mi nije se smiriti mogla
U muku Nirvane, gdje želje sve gasnu.
Ja čezno sam natrag, da živim i stradam,
I da bar jedanput još vidim te krasnu.

V poslednjem razdobju se naš lironeča vrača k narodu, k množicam. Kot sodnik se je dr. Domjanić naučil korenito spoznavati ljudstvo in je ljubiti. Balkanske vojne in svetovni požar so mu razodeli, da je nezavisnost in svoboda sad žrtve, pri kateri posameznik zataji svojo individualnost in jo podredi celoti. Tako je s svojim primerom potkrepil Le Dantsovo podmeno o samoradem mladiču, ki stasoma bolj in bolj privzema priznake svojega plemena. Če je poprej pel:

Književna poročila

Čisto mi čelo i savjest je čista,
 Ne trebam trobojkom skrivati grudi,
 Da l' mi je u sreću narod i ljubav,
 Tko ima pravo, da sumnja i sudi?!

je sedaj z zanosom ubral strune na čast srbskim borcem: 1912, Vi umirete, Vladimiru Vidriću itd. Opustivši svoj individualistični ekskluzivizem, je hkratu stopil bliže svojim kajkavskim rojakom in zdaj pa zdaj zakrožil «prav horvacki»: Takisto so nastali «Kipci i popevke», o katerih sva pred leti z Golarjem poročala na tem mestu.

Domjaničev stih je preprost in tekoč. Težkih oblik se na splošno ne loteva. Tu pa tam kak motto kaže na drage mu vzornike: narodna pesem, Župančič, Kette, Verlaine, zlasti Rusi, kot Lermontov in Puškin, iz katerih je posamezne vrstice ponekod kar neizpremenjene vplel v lastne kitice, nadalje P. Althof in drugi Nemci. Tako vsebuje «Poslednje pismo» — morda nehote — dosloven verz iz Heineja: Und ich hab' es doch ertragen, aber fraget nur nicht, wie (Ipak preboljeh i tiho se smirih, Samo me nemojte pitati, kako). A. D.

«Zaročenca» (I promessi sposi), milanska zgodba iz 17. stoletja. Odkril in preuredil Alessandro Manzoni. Poslovenil dr. Andrej Budal. Izdala in založila «Narodna knjigarna» v Gorici. 1925. Cena broš. iztisu 30 L, vez. 34 L. Za Jugoslavijo (franko) broš. 85 Din, vez. 95 Din. 576 strani in 36 ilustracij.

Poročilo glede te sijajne knjige mi je olajšal prevajalec sam s svojo razborito razpravo o Manzonijevi Italiji, o avtorjevem življenju, pesniškem, dramskem, zgodovinsko-znanstvenem kakor tudi umetniško-pripovednem delovanju, predvsem o «Zaročencih», in poslednjič o Manzonijevi šoli. Dodati sem se namenil samo nekaj podrobnosti, ki utegnejo še osvetliti Manzonijev pomen.

«Zaročenca» sta edina italijanska knjiga, ki je takoj po svojem nastanku stopila v duhovni krog svetovnega pismenstva. W. Scott, izpočetka Manzoniju zgled in vzor, je nemudoma posnel učenčevo tehniko v lastni povesti The Fair Maid of Perth. Na apeninskem polotoku pa je nastala dolga vrsta bolj ali manj pustih in priskutnih nadaljevanj, od katerih so nekoliko boljši: Gualtierijev «Neznanec» (Innominato), Balbianijev «Lasco il bandito della Valsassina» in «Figli di Renzo Tramaglino e di Lucia Mondella» (sinovi naših zaročencev), Rosinijeva «Monaca di Monza» itd. «Zaročenca» so stihotvorci prelivali v osmerce in tercine kakor i v melodrame, živopisci so delali slike po njihih motivih, zgodovinarji raziskovali zadevno dobo, krajeslovci pa skušali točno zaslediti pozorišče romantične povesti. Ta najbolj ponarodnela knjiga Dantejeve domovine je do tik pred tekočim stoletjem dočakala nad 170 izdaj, se prelagala v razne jezike, 17krat na nemščino. Goethe se je izjavil o njej: «Vtisk je pri čitanju tolikšen, da venomer iz ganotja padaš v občudovanje in iz občudovanja zopet v ginjenost... Manzonijska notranja izobrazba se kaže tu na taki višini, da mu je težko najti kaj sličnega.» Panegirik Giordani je smatral delo kot nekaj divnega in božanskega, ga imenoval oporo narodnemu duhu ter hotel, da bi se vedno novič bralo, se razglašalo po vseh cerkvah in krčmah, stari in mladi naj bi se ga na pamet učili.

Manzoni je najjačji tvoritelj značajev, kar jih ima italijansko slovstvo. Njegova Lucia utegne biti najizvirnejši karakter polotoške književnosti, ki je navzlic leposlovnemu obilju dokaj uborna z dobro očrtanimi liki. Bogatejša je v tem oziru dialektična literatura, sosebno milanski pesnik Porta, ki je vsekakor vplival na svojega velikega rojaka. Kakor Porta tako spada tudi Manzoni med